

ЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

ЕНЕРГЕТИЧНІ РЕСУРСИ ТА ПОТОКИ

За загальною редакцією
Шидловського А. К.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ПІДПРИЄМСТВО “УКРЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ”

ЕНЕРГЕТИЧНІ РЕСУРСИ ТА ПОТОКИ

Під загальною редакцією
А.К. ШИДЛОВСЬКОГО

ШИДЛОВСЬКИЙ А. К.	КУЛИК М. М.
ВІХОРЕВ Ю. О.	ЛУЧНИКОВ В. А.
ГІНАЙЛО В. О.	ЛУШКІН В. А.
ДЕНИСЕВИЧ К. Б.	МАРЧУК Я. С.
ДЕНИСЮК С. П.	ОСІНЧУК З. П.
ЗАРІЦЬКИЙ Б. В.	ПІВНЯК Г. Г.
КАРП І. М.	РИБЧИЧ І. Й.
КИРИЛЕНКО О.В.	РУДНІК А. А.
КЛЮЄВ А. П.	СЕРЕДНИЦЬКИЙ Л. М.
КЛЮЧНИКОВ О. О.	СТОГНІЙ Б. С.
КОВАПКО М. П.	ТОДІЙЧУК О. С.
КОЛОМЄЄВ В. М.	ТУЛУБ С. Б.
КРУПСЬКИЙ Б. Л.	ЯНДУЛЬСЬКИЙ О. С.
КУДРЯ С. О.	

ВИДАВНИЦТВО “УКРАЇНСЬКІ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ ЗНАННЯ”
ВИДАВНИЦТВО ТОВ “ДРЕДНАУТ”

КИЇВ 2003

УДК 621

Енергетичні ресурси та потоки. - Київ: Українські енциклопедичні знання, 2003. - 472 с.
ISBN 966-7579-12-3

Під загальною редакцією

А. К. ШИДЛОВСЬКОГО

Автори:

ШИДЛОВСЬКИЙ А. К.

ВІХОРЄВ Ю. О.

ГІНАЙЛО В. О.

ДЕНИСЕВИЧ К. Б.

ДЕНИСЮК С. П.

ЗАРІЦЬКИЙ Б. В.

КАРП І. М.

КИРИЛЕНКО О. В.

КЛЮЄВ А. П.

КЛЮЧНИКОВ О. О.

КОВАЛКО М. П.

КОЛОМЄЄВ В. М.

КРУПСЬКИЙ Б. Л.

КУДРЯ С. О.

КУЛИК М. М.

ЛУЧНИКОВ В. А.

ЛУШКІН В. А.

МАРЧУК Я. С.

ОСІНЧУК З. П.

ПІВНЯК Г. Г.

РИБЧИЧ І. Й.

РУДНІК А. А.

СЕРЕДНИЦЬКИЙ Л. М.

СТОГНІЙ Б. С.

ТОДІЙЧУК О. С.

ТУЛУБ С. Б.

ЯНДУЛЬСЬКИЙ О. С.

У книзі дана оцінка енергетичних ресурсів світової енергетики, прогнози розвитку та споживання паливно-енергетичних ресурсів. Проаналізовані роль та місце України у світовій системі видобування і транспортування паливно-енергетичних ресурсів, ресурсного потенціалу української енергетики, можливості та перспективи реалізації міжнародних енергетичних коридорів (комунікацій) у сфері транспортування нафти та газу, передачі електроенергії у відповідності до вимог ХХІ століття.

Розглянуто особливості функціонування паливно-енергетичного комплексу України в контексті глобальних енергетичних перетворень у світі. Здійснено оцінку ресурсного потенціалу окремих паливно-енергетичних галузей. Охарактеризовано стан і перспективи розвитку нафтогазової та вугільної промисловості, електроенергетики та атомної енергетики України.

Наведено основні засади формування енергетичної політики України з урахуванням необхідності сталого розвитку України у світлі дії Договору про Енергетичну Хартію, особливостей енергетичної політики ЄС, США та Росії на початку ХХІ століття.

Книга стане в нагоді для наукових та інженерно-технічних працівників, менеджерів, які працюють у сфері паливно-енергетичного комплексу. Може бути корисною викладачам, аспірантам та студентам вузів.

Рецензенти:

академік НАН України *Г. Г. Счастливый*
член-кор. НАН України *В. Ф. Євдокимов*

ISBN 966-7579-12-3

© “Українські енциклопедичні знання”, 2003
© Видавництво ТОВ “Дреднаут”, 2003
© Шидловський А.К. та ін., 2003

ЗМІСТ

Extended Summary “ENERGY RESOURCERS AND FLOWS”	3
Расширенная аннотация на монографию “ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ И ПОТОКИ”	5
Основні умовні позначення	7
Вступ	8
Глава 1. Економіка України на початку XXI століття	10
1. Економіка України в контексті світових економічних перетворень	10
2. Загальний стан економіки України на початку XXI століття	16
3. Пріоритети розвитку енергетики України	19
Глава 2. Запаси енергетичних ресурсів та структура їх споживання	43
1. Енергетика як базис економічного розвитку	43
2. Рівні споживання енергії	45
3. Запаси викопних видів палива	46
4. Прогноз розвитку видобутку та споживання паливно-енергетичних ресурсів	47
5. Структура споживання та тенденції розвитку світової енергетики	52
6. Потенціал та структура використання нетрадиційних поновлюваних джерел енергії	54
Глава 3. Розвиток ринків паливно-енергетичних ресурсів	57
1. Нафтогазовий ринок на початку XXI століття	58
2. Перспективи використання вугілля	61
3. Розвиток енергетичних ринків Європейського Співтовариства	64
4. Сценарії розвитку електроенергетики країн ЄС	66
5. Формування ринку поновлюваних джерел енергії	69
Глава 4. Світові потоки вуглеводнів	74
1. Шляхи та напрямки постачання нафти та газу	74
2. Проблема вибору експортних маршрутів із Каспійського регіону	81
3. Формування попиту та пропозицій на газ в Європі	86
4. Світовий ринок скрапленого газу	93
Глава 5. Перспективи розвитку світової атомної енергетики	97
1. Особливості розвитку атомної енергетики	97
2. Світова атомна енергетика на початку XXI століття	99
3. Ядерні виклики Європі	101
Глава 6. Ресурсний потенціал паливно-енергетичного комплексу Росії	105
1. Показники економічного розвитку	105
2. Оцінка паливно-енергетичного потенціалу	107
3. Стан та перспективи російського нафтовидобутку	108
4. Експортні шанси російської нафти	114
5. Нафтопереробна промисловість Росії	116
6. Газовидобуток та газопостачання	118
7. Вугільна галузь Росії	121
8. Стан електроенергетики	124
Глава 7. Паливно-енергетичні ресурси України	147
1. Розвиток мінерально-сировинної бази України	147
2. Ресурси вуглеводневої сировини України	151
3. Потенціал нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії України	154
Глава 8. Нафтогазовий комплекс України	161
1. Загальна характеристика нафтогазового комплексу України	161
2. Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України”	165

3. Видобуток нафти та газу	167
4. Транспортування нафти та газу	171
5. Нафтопереробна промисловість	175
6. Підземне зберігання газу	180
7. Виробництво та реалізація скрапленого газу	182
Глава 9. Транзитні можливості та розвиток співробітництва у сфері транспортування нафти і газу	201
1. Роль та місце України у світовій системі транспортування енергоносіїв	201
2. Системи транспортування нафти	202
3. Розвиток співробітництва у сфері транспортування нафти	204
4. Системи транспортування газу	211
5. Розвиток співробітництва у сфері транспортування газу	212
Глава 10. Вугільна промисловість	217
1. Сучасний стан та проблеми вугільної промисловості України	217
2. Підсумки роботи вугільної галузі України в 2002 році	223
3. Стратегічні напрямки розвитку вугільної галузі	225
4. Перспективи розвитку вугільної промисловості	227
Глава 11. Електроенергетика	266
1. Характеристика об'єктів ОЕС України	266
2. Аналіз роботи Об'єднаної електроенергетичної системи в 2001 р.....	271
3. Баланс електроенергії Об'єднаної електроенергетичної системи в 2002 р.....	273
4. Аналіз режимів роботи Об'єднаної електроенергетичної системи в 2002 р.....	276
5. Використання маневрених можливостей обладнання ТЕС	278
Глава 12. Ядерно-енергетична галузь України	310
1. Проблеми та задачі атомної енергетики України	310
2. Формування та сучасний етап атомної енергетики України	311
3. Підсумки роботи НАЕК "Енергоатом" у 2002 р.....	314
4. Уроки Чорнобильської катастрофи	315
5. Перспективи розвитку атомної енергетики України	317
6. Підвищення ефективності роботи АЕС за рахунок Ташликської гідроакмулюючої електростанції	322
Глава 13. Інтеграційні процеси в електроенергетиці	325
1. Міждержавний ринок електроенергії в країнах ЄС (розвиток і регулювання)	325
2. Перспективи формування єдиного енергетичного простору на Євразійському континенті	328
3. Проблеми відновлення паралельної роботи енергосистем країн СНД	332
4. "Острів Бурштинської ТЕС" - проблеми і перспективи експорту української електроенергії в Європу	336
Глава 14. Забезпечення сталого розвитку і енергетика	339
1. Сталый розвиток та екологічна політика України	339
2. Екологічні проблеми та енергетика	340
3. Конвенція ООН про зміну клімату та електроенергетика	347
Глава 15. Формування енергетичної політики	353
1. Договір про Енергетичну Хартію	353
2. Особливості енергетичної політики ЄС та США на початку XXI століття	355
3. Енергетична стратегія Росії	360
4. Передумови трансформації енергетичного сектора української економіки	374
5. Енергетична безпека України - основа національних пріоритетів	377
Література	381
Додаток	384

CONTENTS

Extended Summary “ENERGY RESOURCERS AND FLOWS”	3
Extended Summary “ENERGY RESOURCERS AND FLOWS” (rus)	5
Main legend	7
Introduction	8
Chapter 1. Economy of Ukraine at the beginning of the XXI century	10
1. Economy of Ukraine within the world’s economic transformations	10
2. The state of Ukraine’s economy at the beginning of the XXI century	16
3. Prospective directions of the Ukrainian energy development	19
Chapter 2. Energy resources reserves and structure of their consumption	43
1. Efficient energy as a basis for the forward development of countries’ economy	43
2. Levels of primary energy consumption	45
3. Fuel mineral resources	46
4. The forecast for extract and consumption of fuel and energy	47
5. The structure of consumption and the development tendencies of the world energy	52
6. Potential of non-traditional renewable energy utilization	54
Chapter 3. Development of fuel-and-energy resources markets	57
1. Oil and gas market at the beginning of the XXI century	58
2. Perspectives of coal use	61
3. Development of the European Community’s energy markets	64
4. Scenarios of the EU countries’ electric energy sector development	66
5. Forming of the renewable energy market	69
Chapter 4. World flows of hydrocarbons	74
1. Ways and directions of oil and gas supply	74
2. Problems of exporting routes’ selection for the Caspian Region	81
3. Forming of natural gas demand and supply in Europe	86
4. World market of liquefied gas	93
Chapter 5. Perspectives of world nuclear energy development	97
1. Peculiarities of nuclear energy development	97
2. World nuclear energy at the beginning of the XXI century	99
3. Nuclear challenges for Europe	101
Chapter 6. Potential of Russia’s fuel-and-energy resources	105
1. Indicators of the economic development	105
2. Assessment of the fuel-and-energy potential	107
3. State and perspectives of the Russian oil extraction	108
4. Exporting chances for Russian oil	114
5. Russia’s oil refinery industry	116
6. Gas extraction and supply	118
7. Russia’s coal sector	121
8. State of the electric energy sector	124
Chapter 7. Ukraine’s fuel-and-energy resources	147
1. Development of Ukraine’s mineral resources basis	147
2. Raw hydrocarbon resources in Ukraine	151
3. Ukraine’s potential of non-traditional and renewable energy	154
Chapter 8. Oil and gas complex of Ukraine	161
1. General characteristic of Ukraine’s oil and gas sector	161
2. National joint stock company “Oil and Gas of Ukraine”	165

3. Oil and gas extraction	167
4. Oil and gas transportation	171
5. Oil refinery industry	175
6. Underground gas storage	180
7. Production and supply of liquefied gas	182
Chapter 9. Possibility for transition and development of cooperation in oil and gas transportation	201
1. Role and place of Ukraine within world system of energy carriers transportation	201
2. Oil transportation system	202
3. Development of cooperation in oil transportation	204
4. Gas transportation system	211
5. Development of cooperation in gas transportation	212
Chapter 10. Coal industry	217
1. Contemporary state and problems of Ukraine's coal industry	217
2. Results of Ukraine's coal industry operation in 2002	223
3. Strategic directions of the coal sector development	225
4. Perspectives of coal industry development	227
Chapter 11. Electric energy	266
1. Characteristic of the Ukrainian Joint Electric Energy System's objects	266
2. Analysis of JEES operation in 2001	271
3. Electric energy balance for JEES in 2002	273
4. Analysis of operation modes for JEES in 2001	276
5. Use of manoeuvring capacities of thermal power plants	278
Chapter 12. Nuclear energy sector of Ukraine	310
1. Problems and objectives of Ukraine's nuclear energy	310
2. Forming and contemporary state of Ukraine's nuclear energy	311
3. Results of 2002 year's operation of national joint stock energy company "Energoatom"	314
4. Lessons of Chernobyl catastrophe	315
5. Perspectives of Ukraine's nuclear energy development	317
6. Efficiency operation enhancing of the nuclear power plants due to Tashlytska hydro storage plant's operation	322
Chapter 13. Integration processes in electric energy sector	325
1. Interstate market of electric energy in EU countries (development and regulation)	325
2. Perspectives of forming of a comprehensive energy space in Eurasia continent	328
3. Problems of restoration of NIS countries' energy systems simultaneous operation	332
4. "Burshtynska Thermal Power Plant's Island" - problems and perspectives of Ukrainian electricity export to Europe	336
Chapter 14. Ensuring sustainable development and energy sector	339
1. Sustainable development and environmental policy of Ukraine	339
2. Environmental problems and energy sector	340
3. UN Framework Convention on Climate Change and electric energy sector	347
Chapter 15. Forming of energy policy	353
1. Energy Charter Treaty	353
2. Peculiarity of EU and US energy policy at the beginning of the XXI century	355
3. Russia's energy strategy	360
4. Preconditions for transformation of the energy sector of Ukrainian economy	374
5. Energy security of Ukraine as a basis of the national priorities	377
Literature	381
Appendix	384

СОДЕРЖАНИЕ

Extended Summary “ENERGY RESOURCERS AND FLOWS”	3
Расширенная аннотация на монографию “ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ И ПОТОКИ”	5
Основные условные обозначения	7
Введение	8
Глава 1. Экономика Украины в начале XXI столетия	10
1. Экономика Украины в контексте мировых экономических преобразований	10
2. Общее состояние экономики Украины в начале XXI столетия	16
3. Приоритеты развития энергетики Украины	19
Глава 2. Запасы энергетических ресурсов и структура их потребления	43
1. Энергетика как базис экономического развития	43
2. Уровни потребления энергии	45
3. Запасы ископаемых видов топлива	46
4. Прогноз развития добычи и потребления топливно-энергетических ресурсов	47
5. Структура потребления и тенденции развития мировой энергетики	52
6. Потенциал и структура использования нетрадиционных возобновляемых источников энергии	54
Глава 3. Развитие рынков топливно-энергетических ресурсов	57
1. Нефтегазовый рынок в начале XXI столетия	58
2. Перспективы использования угля	61
3. Развитие рынков Европейского Содружества	64
4. Сценарии развития электроэнергетики стран ЕС	66
5. Формирование рынка возобновляемых источников энергии	69
Глава 4. Мировые потоки углеводородов	74
1. Пути и направления поставки нефти и газа	74
2. Проблемы выбора экспортных маршрутов из Каспийского региона	81
3. Формирование спроса и предложений на газ в Европе	86
4. Мировой рынок сжиженного газа	93
Глава 5. Перспективы развития мировой атомной энергетики	97
1. Особенности развития атомной энергетики	97
2. Мировая атомная энергетика в начале XXI столетия	99
3. Ядерные вызовы Европы	101
Глава 6. Ресурсный потенциал топливно-энергетического комплекса России	105
1. Показатели экономического развития	105
2. Оценка топливно-энергетического потенциала	107
3. Состояние и перспективы российской нефтедобычи	108
4. Экспортные шансы российской нефти	114
5. Нефтеперерабатывающая промышленность России	116
6. Газодобыча и газоснабжение	118
7. Угольная отрасль России	121
8. Состояние электроэнергетики	124
Глава 7. Топливо-энергетические ресурсы Украины	147
1. Развитие минерально-сырьевой базы Украины	147
2. Ресурсы углеводородного сырья Украины	151
3. Потенциал нетрадиционных и возобновляемых источников энергии Украины	154
Глава 8. Нефтегазовый комплекс Украины	161
1. Общая характеристика нефтегазового комплекса Украины	161
2. Национальная акционерная компания “Нефтегаз Украины”	165
3. Добыча нефти и газа	167

4. Транспортирование нефти и газа	171
5. Нефтеперерабатывающая промышленность	175
6. Подземное хранение газа	180
7. Производство и реализация сжиженного газа	182
Глава 9. Транзитные возможности и развитие сотрудничества в сфере транспортирования нефти и газа	201
1. Роль и место Украины в мировой системе транспортирования энергоносителей	201
2. Системы транспортирования нефти	202
3. Развитие сотрудничества в сфере транспортирования нефти	204
4. Системы транспортирования газа	211
5. Развитие сотрудничества в сфере транспортирования газа	212
Глава 10. Угольная промышленность	217
1. Современное состояние и проблемы угольной промышленности Украины	217
2. Итоги работы угольной отрасли Украины в 2002 году	223
3. Стратегические направления развития угольной отрасли	225
4. Перспективы развития угольной промышленности	227
Глава 11. Электроэнергетика	266
1. Характеристика объектов ОЭС Украины	266
2. Анализ работы Объединенной электроэнергетической системы в 2001 г.	271
3. Баланс электроэнергии Объединенной электроэнергетической системы в 2002 г.	273
4. Анализ режимов работы Объединенной электроэнергетической системы в 2002 г.	276
ч 5. Использование маневренных возможностей оборудования ТЭС	278
Глава 12. Ядерно-энергетическая отрасль Украины	310
1. Проблемы и задачи атомной энергетики Украины	310
2. Формирование и современное состояние атомной энергетики Украины	311
3. Итоги работы НАЭК "Энергоатом" в 2002 г.	314
4. Уроки Чернобыльской катастрофы	315
5. Перспективы развития атомной энергетики Украины	317
6. Повышение эффективности работы АЭС за счет Ташлыкской гидроаккумулирующей электростанции	322
Глава 13. Интеграционные процессы в электроэнергетике	325
1. Межгосударственный рынок электроэнергии в странах ЕС (развитие и регулирование)	325
2. Перспективы формирования единого энергетического пространства на Евразийском континенте	328
3. Проблемы возобновления параллельной работы энергосистем стран СНГ	332
4. "Остров Бурштынская ТЭС" - проблемы и перспективы экспорта украинской электроэнергии в Европу	336
Глава 14. Обеспечение устойчивого развития и энергетика	339
1. Устойчивое развитие и экологическая политика Украины	339
2. Экологические проблемы и энергетика	340
3. Конвенция ООН о изменении климата и электроэнергетика	347
Глава 15. Формирование энергетической политики	353
1. Договор о Энергетической Хартии	353
2. Особенности энергетической политики ЕС и США вначале XXI столетия	355
3. Энергетическая стратегия России	360
4. Предпосылки трансформации энергетического сектора украинской экономики	374
5. Энергетическая безопасность Украины - база национальных приоритетов	377
Литература	381
Приложение	384